

АНОТОВАНИЙ ЗВІТ

№44/10.01.07

по етапу 2 «Теоретичні передумови реабілітації порушеного міського середовища»

кафедральної науково-дослідної роботи «Розробка методичних основ реабілітації порушеного міського середовища Донбасу»

1. Навчально-науковий інститут аеропортів (ННІАП), кафедра містобудування (МБ)
2. Науковий керівник: проф. кафедри МБ, к.арх. Чемакіна Октябрина Володимирівна
3. Відповідальний виконавець: доцент кафедри МБ, к.арх., Ільченко Дар'я Миколаївна
4. Виконавці робіт 2 етапу:
доцент кафедри МБ, к.арх., с.н.с. Бармашина Людмила Миколаївна;
ст. викл. кафедри МБ Кравченко Олег Вадимович;
асистент кафедри МБ Лисюк Ірина Андріївна;
асистент Пономарьова Лариса Анатоліївна;
асистент Вовченко Юлія Григорівна;
асистент Мельник Олена Олегівна.
5. Термін виконання НДР - 01.09.13-30.06.2016 р. та цього 2 етапу – 01.09.14-31.12.2014 р.
6. За результатами роботи 2 етапу було встановлено, що морфологічна неоднорідність сучасного міського плану може бути розглянута як просторове співіснування різночасних структур, що є матеріальним віддзеркаленням процесів міської життєдіяльності різних періодів. Порушене міське середовище розглядається як складна слабоструктурована система, методологією дослідження якої є системний аналіз, зі всіма витікаючими з цього наслідками: наявність великої кількості складних взаємозв'язаних причинно-наслідкових зв'язків між чинниками, що розглядаються в описі складної системи.
Вугільна промисловість зумовила формування в межах Донецького басейну своєрідної системи розселення, яка була представлена трьома типами поселень:пришахтні селища, що знаходяться в безпосередній близькості від шахти, з низьким рівнем впорядкування (як правило, в зоні несприятливої дії від териконів). Чисельність населення пришахтних селищ коливалася від декількох десятків до декількох тисяч чоловік. Формально такі селища (а їх було близько 150) були "приписані" до крупніших офіційних селищ міського типу або міст;міські поселення, обслуговування декількох шахт, що виростили на базі, як правило, селищ міського типу (сmt) з населенням від 3 до 14 тис.чол.; міста - організаційні центри вугільної промисловості, для яких характерне поєднання декількох функцій: управління вугільною промисловістю, ремонтний-механічні бази обслуговування шахт, транспортно-розподільні вузли.
Виявлена послідовність проходження стадій формування порушених територій: піонерне освоєння, інтенсифікація містобудівного освоєння, інтенсифікація функціонального

використання, стагнація. Встановлено, що кожною із стадій відповідає певний масштаб і характер інерційних елементів, що виявляється в стійкості: меж і векторів територіального зростання, структури комунікацій, морфології, включаючи забудову і елементи міського простору.

Проходження стадій формування пов'язане з накопиченням соціального потенціалу порушеної території і зони її впливу. Цей потенціал на кожному етапі є чинником, що впливає на подальший розвиток території, визначаючи масштаби інерційних процесів. Виявлені їх основні аспекти: морфологічний і функціональний, які в сукупності визначають наростаючу в часі диференційовану територію і виявляють в плані міста стійкі вузли і русла, що характеризуються також стійкістю їх соціального значення для міста.

Встановлено, що в періоди територіальної експансії перетворення морфології і функцій порушених територій міста залежать від соціального потенціалу. Визначений взаємозв'язок двох явищ: резонансу в процесах міського розвитку, обумовленого безпосереднім впливом генеративного розвитку на всі види перетворень структур, що склалися, і інерційності. Інерційність визначається як одна з форм міського розвитку, обумовлена здатністю структур, що склалися, впливати на територіальний перерозподіл міських функцій і пов'язана з реалізацією минулих соціальних ресурсів території через їх активне використання і відтворення.

Запропонована методика передпроектного аналізу, що дозволяє виявити соціальний потенціал різних територій міста; врахувати закономірності явища інерції в процесах міського розвитку на основі застосування принципів: диференційованого розвитку територій міста, спадкоємства і відтворення початкових ознак порушеної території в процесі інтенсифікації її містобудівного використання. Визначені загальні параметри соціально-економічної ефективності застосування методики в містобудівній практиці.

Теоретичне обґрунтування і використання просторової структури містобудівних систем у визначенні порушеного міського середовища передбачає програму досліджень наступного для його реабілітації: загальні засоби, принципи і методи містобудування, що визначають основні положення пошуку рішень проблем порушеного міського середовища на основі системного підходу; часткові засоби, принципи, прийоми і наукові методи операцій містобудування, характерні для різноманітних способів цього процесу; одиничні засоби, принципи, методи і прийоми того або іншого способу (системного аналізу, планування, проектування, конструювання, і т.п.); засоби, принципи, методи формування, функціонування і розвитку конкретних статичних і динамічних систем (визначення взаємозв'язків, що існують як між елементами системи, так і між системою і зовнішнім середовищем, закони композиції і декомпозиції систем різної природи: енергетичних, технічних, біологічних, інформаційних і т.п.); функціональний зміст і взаємодія елементів містобудівних систем.

Доведено, що діяльність системи реабілітації закінчується певним результатом, а взаємодія компонентів системи порушеного міського середовища завжди спрямована на отримання результату. Оптимальний напрямок реабілітації визначається через модель містобудівної форми (історичні, просторові, функціональні, композиційні параметри), яка набуває якостей цільової шляхом застосування методичних засобів: класифікації містобудівних утворень, факторного, елементного, ресурсного, композиційно-просторового аналізів, архітектурно-ландшафтного зонування міської території тощо.

Такий підхід обумовлює специфіку дослідження порушених територій з точки зору раціонального містобудівного використання з фіксацією їх ролі у формуванні міського

середовища на основі загальних системних принципів: застосування принципів цілісності і компактності обумовлює необхідність і можливість розробки загальної для всієї системи цільової функції, що передбачає певний ступінь урахування функціональної можливості, естетичної виправданості та економічної доцільності містобудівного використання порушених територій; застосування принципу визначальних ознак обумовлює можливість враховувати основні визначальні фактори функціонування і розвитку порушених територій як функціонально-планувальних елементів містобудівних систем; застосування принципу інваріантності структури обумовлює універсальність моделей містобудівних систем, можливість застосування їх для дослідження компонентів порушеного міського середовища різної складності й призначення; застосування принципу ієрархічності дозволяє встановити напрямки територіального розвитку міста і визначити величини актуальних і потенційних зон впливу конкретного порушення на функціонування і територіальний розвиток містобудівних об'єктів і умови життєдіяльності; застосування принципу комплексності дозволяє оцінити цілісно компоненти порушеного міського середовища, його змінюваність чи стійкість при містобудівному використанні порушених територій; визначає взаємообумовленість урахування характеристик порушених територій, що є основою для проведення паспортизації планувальних утворень міста.

Науковий результат полягає в теоретичному висновку, де *уперше* стверджується положення про взаємовідповідність і взаємозалежність виникнення, формування і розвитку порушеного міського середовища в умовах конкретних містобудівних систем вугледобувних регіонів зі збереженням системних якостей цих міст. *Удосконалено* використання принципу взаємної обумовленості структури і функції в розвитку містобудівних систем, який виявляється в їх просторовій неоднорідності, тобто вираженій нерівномірності розподілу в просторі основних ознак, що характеризують будову і функціонування порушеного міського середовища. *Одержала подальший розвиток* теоретична модель «каркас-тканина» структурно-функціональної організації містобудівної системи вугледобувних регіонів. Модель «каркас-тканина» в узагальненій формі відображає функціональну організацію містобудівної системи через відносини складових її структурних компонентів, характеризуючи умови здійснення локалізованих міських функцій.

Було проаналізовано літературну базу з дослідження реабілітації порушеного міського середовища, зокрема:

1. Белоусов В.Н., Кулага Л.Н., Лавров В.А., Смоляр И.М. Основы формирования архитектурно-художественного облика городов. – М.: Строиздат, 1981. - 191 с.
2. Владимиров В.В., Микулина Е.М., Яргина З.Н. Город и ландшафт. – М.: «Мысль», 1986. – 240 с.
3. Гутнов А.Э., Лежава И.Г. Будущее города. (Творческая трибуна архитектора) – М.: Стойиздат, 1977. – 126 с.
4. Лазарева И.В. Восстановление нарушенных территорий для градостроительства. – М.: Изд. литературы по строительству, 1972. – 140 с.
5. Ковалев П.В., Баранник Л.П. Лесная рекультивация нарушенных земель в Кузбассе // Лесное хозяйство, 1981. - №5.- С. 72-74.
6. Чумаченко Ф.А. Методика формирования типовых и рациональных комплексов методов экологического мониторинга закрываемых угольных шахт. Труды Всероссийского научно-технического семинара. – Ростов- н/Д. 2002. – С.126-131.
7. Яргина З.Н., Косицкий Я.В. Основы теории градостроительства. – М.: Стройиздат, 1986. — 326 с.

За темою дослідження були написані та опубліковані статті:

1. Кравченко О.В. Просторова організація меж відкритих міських просторів (ВМП) з порушеними територіями (ПТ) (на прикладі міст Донбасу)/О.В. Кравченко// Міське середовище – XXI сторіччя. Архітектура. Будівництво. Дизайн: I міжн. наук.-практ. конгрес, 10-14 лютого 2014 р.:тези доп. – К., 2014. – С. 36-37.

2. Кравченко О.В. Эко-ревитализационная модель гармонизации нарушенной городской среды/О.В.Кравченко// Наука, техника и образование. – М.: Проблемы науки, 2014. - №4. – С. 122-126 (входить в РИНЦ (Російський індекс наукового цитування та "Ulrich's Periodicals Directory" (США).

3. Кравченко О.В. Прийоми та засоби архітектурно-планувальної організації відкритих міських просторів з порушеними територіями /О.В. Кравченко// - Проблемы розвитку міського середовища:наук.-техн. збірник . -К: НАУ, 2014.Вип. 1(11). – С. 69-78.

7. Даний анований звіт розглядався та обговорювався на засіданні кафедри містобудування 07.10.2015 р., протокол №14

В результаті розгляду прийнято рішення прийняти звіт та продовжити роботу над темою.

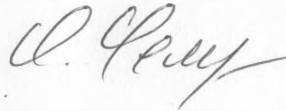
Завідувач кафедри

16.10.2015

Г.Агєєва

Науковий керівник НДР

О.Чемакіна

З анованим звітом ознайомився:

Відповідальний за науково-методичну роботу ННІАП

А.Белятинський